

УДК 339.9:314.7(477+4)

DOI: 10.32342/2074-5354-2022-1-56-10

А.С. МАГДІЧ,

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри глобальної економіки
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

ГЕОГРАФІЯ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО КРАЇН ЄВРОПИ: АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ У КРАЇНАХ ПРИЗНАЧЕННЯ

Статтю присвячено аналізу географії міграції населення України протягом останнього десятиріччя на основі даних глобального Індексу політики інтеграції мігрантів (MIPEX) та виявленні факторів, які приваблюють населення України мігрувати в інші країни.

Згідно зі статистичними даними Європейської Комісії з 2014 року кількість українських трудових мігрантів, які переїжджають до Європейського Союзу (ЄС), значно зросла. Тільки у 2019 році громадяни України отримали 660 000 дозволів на проживання за оплачувану діяльність у країнах-членах – найбільшу зовнішню робочу силу в ЄС. Таким чином, залежність економік держав-членів від працівників з України досягла значних рівнів, що підтверджується дефіцитом робочої сили, який спостерігався під час кризи COVID-19, яка змусила ЄС закрити свої кордони. Еміграція зменшує пропозицію робочої сили та пришвидшує зростання заробітної плати працівників, які залишаються в країні; одна з проблем, які викликають занепокоєння – це втрата навичок – більшість українців за кордоном працюють поза кваліфікацією або виконують дуже прості роботи. Основна вигода для української економіки пов'язана з надходженням грошових переказів, еквівалентним 8% ВВП. Грошові перекази значно покращують добробут сімей мігрантів та стимулюють внутрішній попит, збільшуючи ВВП країни. Стабільний і значний приплив грошових переказів сприяє більш стійкому платіжному балансу, компенсації постійного дефіциту торгового та інвестиційного доходу. В той же час існує ризик того, що мігранти залишаться на постійне проживання за кордоном, що буде означати зменшення кількості трудового населення в Україні. Крім того, вплив еміграції та грошових переказів на державні фінанси України неоднозначний: надходження грошових переказів приводять до збільшення ПДВ, акцизних та митних надходжень, тоді як скорочення пропозиції робочої сили зменшує надходження від податків на працю та внесків на соціальне страхування в Україні. Отже, важливо зрозуміти, які фактори приваблюють на сьогоднішній день населення України в інші країни.

Ключові слова: міграція населення, Європа, фактори міграції, політика інтеграції мігрантів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Протягом останніх років в Україні спостерігається масове збільшення трудової міграції до Польщі та інших країн ЄС. Згідно багатьох джерелам внаслідок політичних потрясінь та економічної

кризи, починаючи з 2014 року, міграційні потоки значно збільшилися. Наслідки збільшення міграції трудового населення України до інших країн неоднозначні. З одного боку, виходячи зі статистичних даних, мігрує переважно населення сільської місцевості та технічної сфери, чоловічої статі, що означає збільшення грошо-

вих переказів до України, з іншого боку, існує ризик того, що мігранти залишаться на постійне проживання за кордоном, що буде означати зменшення кількості трудового населення в Україні. Отже, важливо зрозуміти, які фактори приваблюють на сьогоднішній день населення України в інші країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день багато досліджень присвячено міграції українського населення до європейських країн. Зокрема М.М. Абрамова та І.М. Грінько [1], аналізуючи міграційні потоки країн Європи та України починаючи з 2008 року до 2015 року дійшли висновку, щодо існування загальної тенденції до зростання частки іммігрантів в Німеччині та Франції, і зменшення кількості емігрантів та іммігрантів в Україні. За результатами інших досліджень виявлено, що українська трудова міграція перетворилася в рушійну силу національної економіки [13]. Т.Л. Nagornyak та Yu.V. Pachos, досліджуючи міграцію українців до Польщі, дійшли висновку, що міграція до Польщі зростає у зв'язку з несприятливими економічними умовами в Україні [11], того ж висновку дійшли вчені за іншим дослідженням [2]. Автори досліджень міграції українців за кордон також наголошують, що українці здебільшого не конкурують за кордоном з місцевим населенням за престижні вакансії на ринку праці, а займають менш привабливі робочі місця. Напередодні пандемії лише трохи більше чверті українських заробітчан мали за кордоном роботу, відповідну кваліфікації [3; 8; 10, с. 19]. Також вчені відмічають, що в майбутньому буде зростати міграція трудового населення України за кордон на фоні несприятливої ситуації у зв'язку з розповсюдженням COVID-19 пандемії [4; 5; 7; 9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дуже багато досліджень присвячено прогнозам міграційних потоків в Україні та структурі міграції, а також впливу міграції на економіку країни. Проте дане дослідження робить внесок у розуміння факторів,

які приваблюють населення України, що важливо для розвитку більш сприятливого ринку праці в Україні.

Формулювання цілей статті. Дане дослідження присвячене аналізу географії міграції населення України протягом останнього десятиріччя на основі даних глобального Індексу політики інтеграції мігрантів (MIPEX) та виявленні факторів, які приваблюють населення України мігрувати в інші країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нижче ми надали детальне пояснення методики Індексу політики інтеграції мігрантів (MIPEX).

Методика Індексу політики інтеграції мігрантів (MIPEX)

Індекс політики інтеграції мігрантів (MIPEX) – це індекс, який вимірює якість політики інтеграції мігрантів у 52 країнах. Показники індексу були розроблені для багатовимірного уявлення про можливість мігрантів брати участь у суспільному житті. Індекс є інструментом оцінки та порівняння заходів урядів країн щодо сприяння інтеграції мігрантів у всіх аналізованих країнах. Індекс допомагає зрозуміти та проаналізувати фактори, які сприяють інтеграції мігрантів.

Індекс охоплює наступні сфери інтеграції: мобільність на ринку праці; возз'єднання сім'ї; доступ до послуг у сфері освіта; участь у політичному житті; отримання постійного проживання; отримання громадянства; антидискримінація; доступ до послуг у сфері здоров'я.

Індекс охоплює три виміри, які допомагають описати загальний підхід країни до інтеграції:

- базові права – чи можуть іммігранти користуватися такими ж правами, як і громадяни? Наприклад, чи мають вони такі ж права на працю, навчання, охорону здоров'я та недискримінацію;

- рівні можливості - чи можуть іммігранти отримати підтримку, щоб користуватися тими ж можливостями, що і громадяни? Наприклад, чи мають вони такі ж права на цільову підтримку у сфері освіти, охорони здоров'я та участі в політиці;

- безпечне майбутнє - чи можуть іммігранти оселитися надовго і відчувати себе впевненими у своєму майбутньому в країні? Наприклад, чи можливе возз'єднання сім'ї, отримання постійного проживання та громадянства.

Аналізовані країни поділені на групи на основі їх оцінок за вище зазначеними вимірами. Ці групи поєднують країни, які практикують чотири основні підходи до інтеграції мігрантів:

- комплексна інтеграція: комплексний підхід до інтеграції гарантує рівні права, можливості та безпеку іммігрантів;

- рівність на папері: означає, що іммігранти користуються рівними правами та довгостроковою безпекою, але не рівними можливостями;

- тимчасова інтеграція: тимчасова інтеграція означає, що іммігранти користуються основними правами та рівними можливостями, але не з однаковою безпекою, оскільки вони стикаються з перешкодами для врегулювання у довгостроковій перспективі;

- імміграція без імміграції: означає, що іммігрантам відмовляють у основних правах та рівних можливостях, навіть якщо вони мають можливість довгостроково оселитися в країні.

Таким чином, країни можуть мати один з наступних підходів до інтеграції мігрантів:

1. Комплексна інтеграція – найвищий рейтинг: уряди країн застосовують комплексний підхід до інтеграції, який повністю гарантує рівні права, можливості та безпеку іммігрантів та громадян. Політика в цих країнах загалом заохочує громадськість сприймати іммігрантів як рівних собі, як сусідів та потенційних громадян.

2. Комплексна інтеграція (сприятлива деякою мірою): уряди застосовують комплексний підхід до інтеграції. Однак інтеграційна політика в цих країнах є менш всеосяжною та менш просунутою, ніж у країнах «топ -10» МІРЕХ. У цих країнах політика не завжди заохочує громадськість сприймати іммігрантів як рівних собі, як сусідів та потенційних громадян.

3. Тимчасова інтеграція (сприятлива деякою мірою): уряди надають іммігрантам основні права та рівні можливості з громадянами, але не безпечне майбутнє в країні. Політика в цих країнах заохочує громадськість сприймати іммігрантів як своїх рівних та сусідів, а також як іноземців, а не як потенційних громадян.

4. Рівність на папері (наполовину сприятлива): рівність на папері означає, що іммігранти користуються рівними правами та довгостроковою безпекою, але не рівними можливостями. Інтеграційна політика загалом заохочує громадськість сприймати іммігрантів як рівних собі, як потенційних громадян, а також як чужинців, а не як сусідів.

5. Комплексна інтеграція – наполовину сприятлива: уряди країн виконують мінімум у всіх трьох вимірах, оскільки їх політика лише наполовину забезпечує іммігрантам рівні права, можливості та безпечне майбутнє.

6. Тимчасова інтеграція (наполовину несприятлива): уряди країн лише наполовину надають іммігрантам основні права та рівні можливості. Крім того, вони не забезпечують іммігрантам безпечного майбутнього в країні. Політика в цих країнах заохочує громадськість сприймати іммігрантів як іноземців, а не повністю як рівних та сусідів.

7. Імміграція без інтеграції: інтеграційна політика заперечує те, що країна стала країною імміграції. Іммігранти можуть знайти шляхи врегулювання у довгостроковій перспективі, але вони не повністю підтримуються правами та рівними можливостями брати участь у суспільному житті громадян. Уряди лише наполовину забезпечує рівні можливості. Політика може спонукати громадськість розглядати іммігрантів як підлеглих, а не сусідів.

8. Рівність на папері (наполовину несприятлива): іммігранти не користуються рівними можливостями. Уряди в основному зосереджуються на базових правах іммігрантів і лише на половину забезпечують їх довгостроковою безпекою. Політика може заохотити громадськість роз-

глядати іммігрантів як рівних, але також як підлеглих, а не потенційних громадян.

9. Рівність на папері (несприятлива деякою мірою): іммігранти не користуються рівними можливостями. Уряди країн лише наполовину надають іммігрантам основні права та безпечне майбутнє. Політика може заохотити громадськість розглядати іммігрантів як підлеглих, а не рівних і не потенційних громадян.

10. Імміграція без інтеграції (найбільш несприятлива): інтеграційна політика заперечує, що країна стала країною призначення. Іммігранти можуть знайти шляхи врегулювання у довгостроковій перспективі, але їх не підтримують основними правами чи рівними можливостями брати участь у житті суспільства. Політика може заохотити громадськість сприймати іммігрантів

як підлеглих та чужих. У наступній секції ми розглянули міграційні потоки українського населення до європейських країн і виявили найбільш привабливі з них.

Міграція українського населення до країн Європи

У Табл. 1 розглянуто міграційні потоки українського населення до європейських країн.

Згідно з даними табл. 1 найбільша кількість населення України протягом останнього десятиріччя мігрувала до Чехії, Угорщини, Данії, Іспанії, Італії, Литви та. За даними Міжнародного індексу політики інтеграції мігрантів 2020 [12], Іспанія відносять до групи країн зі сприятливим середовищем в деякій мірі для міграції та комплексним підходом до інтеграції мігрантів, Італія, Чехія та Данія –

Таблиця 1

Міграція населення України в Європейські країни

Країна	Рік									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Бельгія	158	148	194	228	249	276	327	212	200	323
Болгарія	н/д	н/д	238	191	221	199	333	466	176	158
Чехія	н/д	н/д	н/д	н/д	4 036	4 401	6 968	5 310	4 747	11 815
Данія	1 323	989	905	744	615	630	834	753	1 053	1 398
Естонія	58	39	27	34	24	140	243	293	305	355
Іспанія	4 255	4 168	4 512	5 449	2 890	2 156	2 588	3 565	3 186	3 099
Хорватія	14	25	22	26	24	21	40	76	134	364
Італія	1 211	1 212	1 440	1 698	1 763	1 656	1 508	1 556	1 568	2 154
Латвія	н/д	н/д	н/д	н/д	158	н/д	н/д	382	470	798
Литва	567	312	450	565	667	1 695	960	616	1 059	2 132
Люксембург	10	9	14	10	20	25	49	52	54	40
Угорщина	432	455	474	327	477	469	439	1 312	3 336	7 309
Нідерланди	108	108	123	130	123	140	159	248	247	222
Австрія	н/д	231	214	н/д	232	279	469	509	503	552
Румунія	5	1	3	677	3	27	5	449	436	н/д
Словенія	163	122	121	103	96	79	95	122	125	152
Фінляндія	20	16	26	33	44	33	54	55	61	64
Швеція	60	85	77	79	121	185	88	107	117	119
Норвегія	47	67	88	98	111	91	105	106	71	103
Швейцарія	287	252	265	308	330	356	420	405	381	357

Джерело: авторські розрахунки на основі Євростат [6].

Примітка: н/д – немає даних

до групи країн з наполовину сприятливим середовищем для міграції. Італія та Данія віднесені до країн з підходом до інтеграції тимчасовою інтеграцією, Чехія – до країн з комплексною інтеграцією. Литва належить до групи країн з несприятливою інтеграцією деякою мірою, Угорщина – до країн з наполовину сприятливим середовищем для міграції. Обидві країни віднесені до країн з підходом до інтеграції рівність на папері. Сумарна кількість балів Чехії, Данії, Іспанії, Литви та Угорщини згідно з Індексом МІРЕХ така: Чехія – 50, Данія – 49, Іспанія – 60, Італія – 58, Литва – 37, Угорщина – 43. Згідно з табл. 1, найбільша кількість українців за даними 2019 року мігрувала до Чехії та Угорщини – 11 815 та 7 309 відповідно, в Іспанію іммігрувало 3 099 українців. Приблизно однакова кількість людей іммігрувала до Італії та Литви – 2 154 та 2 132 відповідно та в Данію іммігрувало 1 398 українців.

Нижче наведена порівняльна таблиця зі значеннями показників розвитку інтеграції мігрантів у різних сферах, які охоплює Індекс політики інтеграції мігрантів (МІРЕХ) для країн ЄС, куди в найбільшій кількості мігрують українці – Чехії, Данії, Іспанії, Італії, Литви та Угорщини (табл. 2).

Інтеграція на основі мобільності ринку праці – один з найважливіших показників інтеграції мігрантів. Вона від-

бувається поступово та залежить від загальної політики, контексту, навичок іммігрантів та причин міграції. Деякі ефективні політики у сфері зайнятості не можуть охопити багатьох чоловіків і жінок, які не є громадянами ЄС та які потребують допомоги, але рідко отримують доступ до будь-якого навчання або пільг. Згідно з табл. 2 Іспанія, Італія та Данія є найбільш ефективними з точки зору цього показника.

Політика воз'єднання сімей визначає, чи можуть розлучені сім'ї об'єднатися і оселитися у своєму новому домі. Найбільш ефективними є Іспанія, Італія та Чехія.

Освіта стає все більш пріоритетною сферою для інтеграції мігрантів, але системи освіти реагують повільно. З точки зору цього показника Чехія є найбільш ефективною країною згідно з табл. 2.

У більшості країн іноземні громадяни не мають права голосу та не залучені до місцевого громадянського суспільства та громадського життя. З точки зору цього показника Данія займає найвищий рейтинг серед розглянутих країн.

Безпека постійного проживання може стати фундаментальним кроком на шляху до повного громадянства та кращих результатів інтеграції. Більшість іммігрантів мають достатньо часу, щоб подати заявку. Угорщина в цьому контексті найефективніша.

Таблиця 2

Показники інтеграції мігрантів в деяких країнах ЄС

Показник	Країна					
	Чехія	Угорщина	Іспанія	Італія	Литва	Данія
Мобільність на ринку праці	54	37	67	67	52	65
Воз'єднання сім'ї	63	58	69	64	43	25
Доступ до послуг у сфері освіти	60	0	43	43	43	45
Участь у політичному житті	10	15	55	25	5	70
Отримання постійного проживання	50	81	75	67	52	42
Можливість отримання громадянства	36	25	30	40	22	41
Антидискримінація	64	96	59	78	51	51
Доступ до послуг у сфері здоров'я	61	29	81	79	31	56

Джерело: авторські розрахунки на підставі даних Індексу політики інтеграції мігрантів (МІРЕХ) [12].

Полегшення доступу до громадянства може значно збільшити рівень натуралізації та покращити результати інтеграції. Італія та Данія більш ефективні з точки зору можливостей отримання громадянства мігрантами.

Хоча антидискримінаційні закони набувають все більшого поширення, слабкі політики та органи з питань рівності означають, що жертви дискримінації часто надто погано інформовані або підтримуються, щоб зробити перший крок на довгому шляху до правосуддя. Більшість мігрантів не повідомляє владу про свій досвід. Угорщина отримала найвищий рейтинг з точки зору цього показника.

Великі відмінності виникають у охопленні медичних послуг іммігрантами та можливості доступу до послуг між країнами, оскільки політика в цій сфері часто не враховує конкретні потреби мігрантів в галузі охорони здоров'я. З точки зору цього показника Іспанія та Італія значно ефективніші ніж інші розглянуті країни.

Висновки

Розглянуто міграційні потоки України до європейських країн і виявлено, що найбільша кількість українців протягом останніх десяти років мігрувала до Чехії, Угорщини, Іспанії, Італії, Литви та Данії. З використанням Індексу політики інтегра-

ції мігрантів (MIREX) 2019 ми розглянули рейтинг вищезазначених країн. Виявлено, що найбільш ефективними країнами з точки зору політики інтеграції мігрантів є Іспанія та Італія, проте найбільша кількість українців мігрує до Чехії та Угорщини. Чехія займає вищі позиції за показниками можливості возз'єднання сім'ї та доступу до послуг в сфері освіти, проте за показниками можливості отримання постійного проживання та боротьби з дискримінацією займає нижче позиції, ніж деякі розглянуті країни. Угорщина, в свою чергу, характеризується більш розвиненою політикою в сфері отримання постійного проживання та антидискримінації. Слід зазначити, що всі розглянуті країни займають доволі високі позиції щодо жорсткості політики антидискримінації та низькі позиції, окрім Данії, щодо представлення мігрантам права брати участь у політичному житті. Мобільність на ринку праці є найбільш якісною в Італії, Іспанії та Данії, проте все ж українці більш схильні обирати Чехію та Угорщину. Таким чином, можна зробити висновок, що Чехія та Угорщина є більш привабливими для населення України у зв'язку з якісними освітніми послугами доступними для мігрантів, можливостями отримання постійного проживання та возз'єднання сімей.

Список використаної літератури

1. Абрамова М.М., Грінько І.М. Особливості міграції між Україною та країнами Європи і методи її врегулювання. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2018. № 15.
2. Ливдар М., Федевич Л., Буковська Н. Трудова міграція в Європі та її вплив на Україну. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24.
3. Bilan Y. Migration of the Ukrainian population: economic, institutional and sociocultural factors. Ubiquity Press, 2017. С. 318.
4. Чалюк Ю.О. Pest-аналіз причин міграції населення України до країн Євросоюзу. *Інфраструктура ринку*. 2020. №49. С. 61-67.
5. European Commission, Joint Research Centre, European Commission Knowledge Centre on Migration and Demography (KCMD) Migration profile Ukraine: end 2017. URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi1ctz&lang=en
6. European Commission, Emigration by age group, sex and citizenship. URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi1ctz&lang=en

7. Fedyuk O., Kindler M. Erratum To: Ukrainian Migration to the European Union: Lessons from Migration Studies IMISCOE Research Series / eds. O. Fedyuk, M. Kindler, Cham: Springer International Publishing, 2016. С. E1–E1.

8. Janicki W., Ledwith V. Replacement migration on the edge of the European Union: Wasting human capital? *International Migration*. 2021. С. imig.12888.

9. Fedorova, N. Melnyk, O. External Labor Emigration from Ukraine: Causes, Scale, Consequences. *Modern Economics*. 2020. No. 21(1), pp. 224-229.

10. Libanova E. M., Pozniak O. V. External Labor Migration from Ukraine: the Impact of COVID-19. *Demography and social economy*. 2020. № 4. С. 25-40.

11. Nagornyak T. L., Pachos Yu. V. Міграція українців до Польщі як наслідок державної політики. *Політичне життя*. 2018. № 3. С. 27-35.

12. Solano G., Huddleston T. Barcelona Center for International Affairs. Migrant Integration Policy Index. Barcelona, 2020.

13. Ukraïns'ka mihracija v umovach hlobal'nych i nacional'nych vyklykiv XXI stolittja под ред. Nacional'nyj Universytet L'vivs'ka Politechnika, L'viv: Nacional'nyj universytet «L'vivs'ka politechnika», 2019. 110 с.